

Didaktické metody v jazykovém vzdělávání

Mgr. Petra Břínková
Sochová

Didaktická metoda

► - Didaktika?

► Pedagogická disciplína, jedná se o teorii vyučování, jejím předmětem se staly cíle, obsah, metody a organizační formy ve vyučování

► Didaktická metoda?

► Záměrné uspořádání učiva, jedná se o činnosti učitele nebo žáka. Směřuje k vytčeným cílům.

► Ovlivňuje celkový vývoj osobnosti žáka

Didaktické neboli vyučovací metody jsou:

- Informačně nosné
- Formativně účinné
- Respektují systém vědy

Jazykové vzdělávání

- ▶ spočívá ve znalosti synchronního jazyka (jeho současného stavu), znalosti diachronie (vývoj jazyka) a na základě srovnání synchronie a diachronie také ve znalosti vývojových tendencí

Definice – jedna z mnoha...

„Vyučovací metoda v užším slova smyslu je v podstatě druh a způsob činnosti učitele a žáka.“ **J. A. Komenský**

„Způsob vyučování; charakterizuje činnost učitele vedoucího žáka k dosažení stanovených vzdělávacích cílů.“ **Pedagogický slovník**

„Způsob, jakým učitel organizuje proces osvojování nových vědomostí a dovedností žáků.“ **Šimoník**

„Koordinovaný systém vyučovacích činností učitele a učebních aktivit žáků, který je zaměřen na dosažení výchovně vzdělávacích cílů.“ **Maňák**

„Způsob společné činnosti učitele a žáků vedoucí k dosažení plánovaných výukových cílů.“ **Nelešovská, Spáčilová**

...a další

- „Promyšlený způsob nebo postup, jímž učitel cílevědomě rozvíjí vyučovací proces v souladu s jeho zákonitostmi a s požadavky vyučovacích zásad tak, aby vyučování splnilo vytčené vzdělávací a výchovné cíle.“ **Pešek**
- „Za metodu považujeme vyznačený specifický způsob činnosti učitele a žáka, jímž si žák za vedení učitele osvojuje vědomosti, dovednosti a návyky, rozvíjí své schopnosti.“
- „Metodu vedle toho rozumíme globální, generální přístup k vyučování – učení cizímu jazyku, základní lingvodidaktickou doktrínu - metodický směr.“
- „Vyučovací metoda je pedagogická, specificky didaktická aktivita subjektu a objektu vyučování, rozvíjející vzdělanostní profil žáka, současně působící výchovně, a to ve smyslu vzdělávacích a také výchovných cílů a v souladu s vyučovacími a výchovnými principy.“ **Mojžíšek**

Historický vývoj

- ▶ Napodobování
- ▶ Jevy přírody
- ▶ Od přednášky k rozhovoru
- ▶ Komenského zlaté pravidlo
- ▶ Rozvoj psychologie k alternativním metodám

Klasifikace metod

1. obecně uznávaná kritéria:

A) počet žáků (metody kolektivní, hromadné, skupinové, individuální)

B) logický postup (metody analytické, syntetické, synkretické, induktivní, deduktivní, dogmatické)

C) charakter zdroje poznatků (metody slovního sdělení, knižního poučení, pozorování, slovní, názorné, praktické)

Klasifikace metod

- ▶ D) psychické zřetele (metody vnímání jevů, myšlení, činnostní, memorování, tvořivé aktivity)
- ▶ E) míra vedení a samostatnosti žáků (metody heterodidaktické, samoučení)
- ▶ F) charakter prací učitele a žáka
- ▶ G) výchovné cíle a úkoly (utváření vědomostí, racionálních postojů, zájmů, metody utváření dovedností, návyků)
- ▶ H) obsahové a metodické zřetele (metody přírodovědného vyučování, jazykové a technické vyučování) * Nelešovská, Spáčilová

Klasifikace dle Pavlíka

A) z **hlediska logického postupu** –
metoda analytická a syntetická,
induktivní a deduktivní metoda

B) z **hlediska prostředků** – metoda
ústního podání, metoda laboratorních
prací, metoda práce s knihou

Klasifikace dle Peška

- ▶ **1. podle vnější formy** (jak se metody projevují navenek v činnosti U a Ž):
 - a) Metody výkladu – vyprávění, popis, vysvětlování, přednáška, souvislý ústní projev
 - b) Metoda rozhovoru
 - c) Metodu práce s učebnicí nebo jinými literárními prameny
 - d) Metody písemných a jiných grafických prací
 - e) Metody pozorování a předvádění (vycházka, exkurze)
 - f) Metody praktických prací (laboratorní práce, samostatná práce)

Klasifikace dle Peška

2. Podle zdroje poznání

- a) Metody založené na řeči
(zprostředkované poznání,
slovní atd.)
- b) Metody bezprostředního
poznávání či názorné
- c) Metody praktické

Klasifikace dle Peška

- ▶ **3. podle etap
vyučovacího procesu**
 - a) Metody přípravy žáků na aktivní osvojování učiva
 - b) Metoda prvotního seznamování žáků s novým učitelem
 - c) Metody opakování s procvičováním
 - d) Metody zkoušení a hodnocení žáků

Klasifikace dle Maňáka

► **1. hledisko pramene poznání a typu poznatků – aspekt didaktický**

- a) Metody slovní
- b) Metody názorně demonstrační
- c) Metody praktické

2. hledisko aktivity a samostatnosti žáka – aspekt psychologický

- a) Metoda sdělovací
- b) Metoda problémová
- c) Metoda badatelská

3. Hledisko myšlenkových operací – aspekt logický

- a) Postup srovnávací
- b) Postup induktivní
- c) Postup deduktivní

Klasifikace dle Maňáka a Švece

Klasické výukové metody

Aktivizující metody

Komplexní výukové metody

Klasické výukové metody

► **Metody slovní:**

- Vyprávění
- Vysvětlování
- Přednáška
- Práce s textem
- Rozhovor

► **Metody názorně-demonstrační:**

- Předvádění a pozorování
- Práce s obrazem
- Instruktaž

► **Metody dovednostně-praktické**

- Napodobování
- Manipulování, laborování a experimentování
- Vytváření dovedností
- Produkční metody

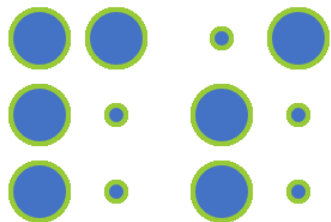
Aktivizující metody

- Metody diskusní
- Metody heuristické
- Metody situační
- Metody inscenační
- Didaktické hry

Komplexní výukové metody

- Frontální výuka
- Skupinová a kooperativní výuka
- Partnerská výuka
- Individuální a individualizovaná výuka, samostatná práce
- Kritické myšlení
- Projektová výuka
- Výuka dramatem
- Otevřené učení
- Učení v životních situacích
- Televizní výuka a výuka podporovaná počítačem
- Sugestopedie a superlearning
- hypnopedie

Metody češtiny jako mateřského jazyka

- ▶ Analyticko-syntetický postup (rozdělit a složit)
- ▶ 1. stupeň ZŠ – analýza – dělení slov, dělení významových kruhů
- ▶ Komparace – zjišťujeme shody a rozdíly mezi věcmi a jevy, jde o relaci shody a rozdílu
- Je podstatou abstrakce, generalizace, konkretizace a klasifikace
- **ABSTRAKCE** – rozlišení a zdůraznění podstatného od nepodstatného, tím že se soustředíme na určité stránky jevů dospíváme k pojmům, docházíme k obecným poznatkům

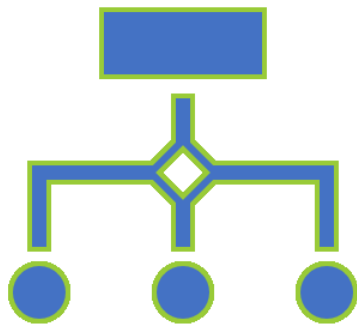

GENERALIZACE – zobecňování,
vystihuje společné rysy objektů

KONKRETIZACE – od všeobecného
k jednotlivému, zobecnělé
poučení dokládáme příkladem

KLASIFIKACE – třídění, je to
operace dělení rozsahu pojmů
(např. třídy, vzory, slovní druhy)

ANALOGIE – na základě shody
dvou a více jevů usuzujeme na
shodu také jiných vlastností
(např. deklinační a konjugační
vzory, pravopis)

SUBSUMCE – podřazování, jedná se o postup, při kterém ostatní podřizujeme obecnějšímu (např. sestavování významových řad)

ALGORITMUS – vychází ze systému pravidel, který dává žákovi možnost určitou úlohu úspěšně vyřešit

- Rozvíjí obecné metody myšlení
- - algoritmizace pomáhá rozčleněním postupu na dílčí operace nalézt obtíže a chyby tím snadněji odstranit

Diktáty

speciální
souhrnný
Autodiktát
izolovaný

Opis a přepis

- ▶ Příklady cvičení opisovacích, resp. přepisovacích:
- ▶ 2. roč. Přečtěte si tento článek. Opište první tři věty.
- ▶ 3. roč. Opište první sloku básně a podtrhněte samohlásky krátké jednou čarou, dlouhé dvojitou čarou: PODZIM

Na obloze tiše čtu si,

na jih odlétají husy.

- ▶ 4. roč. Opište a ve slovech s předponou oddělte předpony: nadbytek, nádraží, nadměrný, nádvoří, nadlidský...
- ▶ 5. roč. Opište nejdelší souvětí z textu a vyhledejte tvary přídavných jmen. Jednou čarou podtrhněte ta přídavná jména, která se skloňují podle vzoru mladý, dvěma čarami podtrhněte ta, která se skloňují podle vzoru jarní. Náповěda: Souvětí se skládá celkem ze tří vět, nejdelší z nich je první, protože obsahuje několikanásobný podmět.

Líbilo se mi dotýkat se nohama rozpukaného dřeva, jít pod poledním sluncem po staré zrušené trati a vědět, že nikdo na celém světě nemá ani tušení, kde právě jsem.

Doplňovací cvičení

- ▶ Příklady cvičení doplňovacích:
- ▶ 2. roč. Jeník um_1 dobře plavat. Krejčí m_řil látku... Doplňte a napište doplněná slova.
- ▶ 3. roč. tuhá z_ma, z_tra ráno, český jaz_k... Doplňte chybějící písmena a napište.
- ▶ 4. roč. Občané se pustil_ do stavby autobusové čekárny... Doplňte koncovky příčestí činného.
- ▶ 5. roč. Doplňte do ukázky vynechaná písmena a odůvodněte pravopis.

PRAČKA JE VYNÁLEZ STOLETÍ

Základním prostředkem k praní b_vala odjakživa voda. Když b_la málo účinná, na pomoc přišel p_sek či hl_na, b_čí žluč, jindy svařené mléko nebo třeba med. Na Antilských ostrovech se dodnes při praní používá kůra b_lého ořešáku. Prádlo se pracně tlouklo pálkam_ a drhlo kartáč_. Celá staletí se také právalo sodou a dřevěným popelem. Až nakonec se objevilo m_dlo a dlouho po něm prací prášky.

Obměňovací cvičení

- ▶ Příklady cvičení obměňovacích:
- ▶ 2. roč. Zahradník zalévá záhon. ... Věty obměňte tak, aby podtržená slova označovala více osob nebo věcí.
- ▶ 3. roč. V Mladé Boleslavi se vyrábějí automobily. ... Převeďte vlastní jména měst do 1. pádu a napište je.
- ▶ 4. roč. Přátele vítáme upřímnými (slovo). Podstatná jména v závorkách uveďte v náležitých tvarech.
- ▶ 5. roč. Připomeňte si, co víte o shodě přísudku s podmínkem. Pak převádějte následující věty do množného čísla.

DETEKTIV NEZKLAMAL

**Telefon zvonil. Zvonek drněl.
Policista uvažoval. Zbabělec se
nepodepsal. Výpadek elektřiny se
opakoval. Lampa nesvítila. Světlo
zhaslo. Zásilka se opozdila. Kolega se
pousmál. Výpověď se lišila. Podezření
se potvrdilo. Soused lhal. Záhada se
vyřešila.**

Substituce a transformace

- ▶ Cvičením substitučním a transformačním je společné to, že je jeden jazykový prostředek nahrazován jazykovým prostředkem jiným. Při substituci nedochází ke změně konstrukce věty nebo slovního spojení, při transformaci ano. Substituce je i kladení otázek na větné členy.

Cvičení substituční

Příklady cvičení substitučních:

2. roč. světlo, velký, noc, ano, mlčí ... K daným slovům uveďte slova opačného významu.

3. roč. Na obloze září ohnivé slunce. ... V každé větě najděte základní skladební dvojici. (Kdo, co září? Září slunce. Substituujeme podmět otázkou na něj.)

4. roč. **My vůbec nepotřebujeme nutit lidi, aby se vyžvejkli. Stejnak to dovedou i bez nás. ...** Nespisovná slova nahraďte spisovnými.

5. roč. Nahrazujte slovesa, která se zbytečně opakují.

Včera mi rodiče řekli, že v neděli pojedeme k babičce na jižní Moravu. Divil jsem se, proč mi to neřekli dřív. Pak ještě řekli, že u babičky právě bude pouť. Řekl jsem: „Tak to pojedu rád!“

Cvičení transformační

- ▶ Příklady cvičení transformačních:
- ▶ 3. roč. **Ráno jsem šel do školy. Našel jsem před naším domem peněženku. ...**

Spojte věty v souvětí. (Ve vyšších ročnících je možno přidat další úkol: Vyjádřete obsah souvětí jednoduchou větou – Cestou do školy jsem našel peněženku.)

- ▶ 4. roč. **Učitel se ptal žáka, kdo mu vypracoval domácí úkol. ...** Upravte řeč nepřímou na přímou a napište ji.

Všestranný jazykový rozbor

- ▶ Práce s všestrannými jazykovými rozbory je náročná, neboť předpokládá promyšlený postup a určitou techniku práce. Výsledkem je rozvoj vyjadřovacích schopností žáků, a tím pádem i vyšší kvalita jejich vědomostí. Pro urychlení prací s všestrannými jazykovými rozbory se využívá schémat, grafů, podtrhávání...

2. třída

- ▶ Jmenujte různé věci, které se vyrábějí ze dřeva.
- ▶ Zapisujte je.
- ▶ Hledejte k nim slovo s nadřazeným významem.
- ▶ Vyberte nejdelší a nejkratší slovo.
- ▶ Vyznačte hláskovou a slabičnou stavbu obou slov.
- ▶ Vypište slovo, které obsahuje nejvíc měkkých souhlásek/tvrdých souhlásek.
- ▶ Podtrhněte vlnovkou slova, v nichž je y/ý po tvrdých souhláskách/rovně slova, v nichž je i/í po tvrdých souhláskách.

3. třída

- ▶ Rozlište v článku věty jednoduché a souvětí.
- ▶ Vyhledejte nejdelší souvětí, v něm určete počet vět a najděte spojovací výrazy.
- ▶ Odůvodněte psaní čárek.
- ▶ Naznačte stavbu souvětí.
- ▶ Vyskytlo se v textu slovo, ve kterém se liší počet hlásek od počtu písmen?
- ▶ Zdůvodněte pravopis slov,

5. třída

► Výchozí text:

První pračka se objevila se Spojených státech amerických v roce 1856. Elektrickou pračku v roce 1894 našel Nikola Tesla. První prací prášek byl vyroben v Německu v roce 1916. Podnětem k jeho vzniku byl nedostatek tuků na výrobu mýdla v letech první světové války. Dnešní prací prášky tvoří směs několika složek, které působí společně. Například enzym **rozrušují** tuky a **odstraňují** mastné skvrny, jiné látky prádlo bělí a **oživí** jeho barvu. Prací přípravky **ušetří** dnešním hospodyňkám hodně práce.

(Podle časopisu 100+1 zahraniční zajímavost)

Úkoly k výchozímu textu: – Doplňte vynechaná písmena; pravopis odůvodněte. – Porovnejte čtyři zvýrazněné slovesné tvary, určete u nich osobu, číslo, způsob a čas. – Vysvětlete, proč je na konci slovesných tvarů vždy písmeno měkké í. – Vypište všechna slova příbuzná se slovesy práť a pracovat. Která převažují? – Najděte v textu vlastní jména a zamyslete se nad jejich pravopisem.

Didaktické metody ve vyučování cizího jazyka

Historie výuky cizích jazyků

- ▶ Latina
- ▶ Ferdinand de Saussure
- ▶ Komunikační kompetence je dále rozvíjena, zejména pro potřeby Společného evropského referenčního rámce pro jazyky (2002), Jan Van Eke stanovil šest základních komponentů komunikační kompetence, dále pak způsobilosti:
 - ▶ lingvistická kompetence,
 - ▶ sociolingvistická kompetence,
 - ▶ diskusní kompetence,
 - ▶ strategická kompetence,
 - ▶ sociokulturní kompetence,
 - ▶ sociální nebo společenská kompetence.

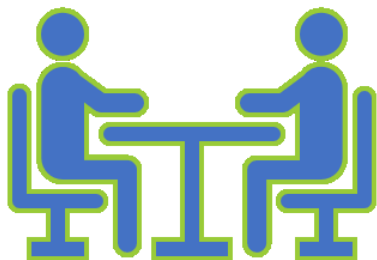
Klasifikace metodických konceptů

- ▶ Richards a Rogers definují metodu jazykového vyučování takto:

Je potřeba ji posuzovat ze tří hledisek, pokud tyto premisy nebudou splněny, nelze hovořit o metodě, ale spíše o technice nebo přístupu

- a) přístup (approach)** – vlastní podstata teorie jazyka a jeho učení
- b) forma (design)** – potřeba vymezení globálních a konkrétních cílů, činností vyučování, role účastníků a učebních materiálů
- c) postup (procedure)** – aplikace samotné metody

Metody cizojazyčné výuky

- a) Lingvistika (systém jazyka v konfrontaci s češtinou)
- b) Psycholingvistika (řečová produkce)
- c) Sociolingvistika (soc. aspekty a kulturní společenství)
- d) Psychologie – (jazykové nadání, optimální věk)
- e) pedagogika

Základní metody

- ▶ Gramaticko-překladová metoda
- ▶ Přímá metoda
- ▶ Audiolongvální či audiorální metoda
- ▶ Komunikativní metoda
- ▶ Alternativní metody vyučování

Klasifikace metod

1. Hledisko **využívání a nevyužívání mateřského jazyka:**

Monolingvální

Bilingvální

2 . Hledisko **využívání nebo eliminování mateřského jazyka** - metodická koncepce výuky cizích jazyků dle Choděry:

Přímé metody

Nepřímé metody

Smíšené metody

Alternativní metody

Hlavní faktory výuky cizích jazyků

1. Věkový stupeň, obecná inteligence, specifické jazykové nadání
2. Učitel, jeho temperament a nadání, zvládnutá jazyková úroveň, pedagogická příprava
3. Učební metoda
4. Vnější podmínky – učebna, počet žáků, počet hodin

Brzy na viděnou a pohodový
podzim